

Rejon chronionego krajobrazu wokół Zbiornika Sulejowskiego – opinie i szanse zatrudnienia w działalności pozarolniczej

Sulejowski Park Krajobrazowy położony jest w byłym województwie piotrkowskim, a obecnie na pograniczu trzech powiatów, to jest piotrkowskiego, tomaszowskiego i opoczyńskiego. W pobliżu przebiegają ważne szlaki komunikacyjne: Warszawa – Katowice, Warszawa – Wrocław oraz Łódź – Kielce i Łódź – Lublin. Wypoczynek w Parku, a zwłaszcza nad Zbiornikiem Sulejowskim, jest dla mieszkańców aglomeracji łódzkiej i śląskiej dość zachęcający, głównie ze względu na dogodny dojazd, czystą wodę i możliwość taniego zakwaterowania.

Park obejmuje fragment dorzecza środkowej Pilicy na odcinku od okolic Przedborza po Tomaszów Mazowiecki, jego powierzchnia wynosi 174,44 km², otuliny zaś 389,27 km². Ponad połowę powierzchni stanowią lasy oraz tereny za-inwestowane. Grunty orne i trwałe użytki zielone zajmują 17% powierzchni Parku, wody zaś 14% powierzchni, składa się na to przede wszystkim Zbiornik Sulejowski. Powstał on w 1973 r., zaporę betonowo-ziemną zlokalizowano w Smardzewicach na 136,3 km biegu Pilicy od jej ujścia. Zbiornik sięga w górę rzeki do Sulejowa, wybór miejsca posadowienia zapory podyktowany był istnieniem naturalnego zężenia doliny w Smardzewicach. We wnętrzu zapory zbudowano elektrownię wodną o mocy 3,6 MW i rocznej produkcji energii 14,3 GWh. Zbiornik ma powierzchnię 22 km², średnią szerokość około 1,5 km, długość 17 km, pojemność maksymalną wody 75 mln m³, średnią głębokość 3,4 m. Zużycie wody pitnej dla Łodzi wynosi około 73 tys. m³ na dobę. Zbiornik służy także do hodowli ryb, ochrony przeciwpowodziowej oraz celów rekreacyjnych.

Sulejowski Park Krajobrazowy leży w zasięgu geograficznego występowania jodły pospolitej, klonu, jawora, świerka pospolitego i buka. W lasach Parku można spotkać 35 gatunków roślin podlegających całkowitej ochronie oraz 15 częściowo chronionych. Osobliwościami są tu: długosz królewski, storczyki, zimoziół północny. W Zbiorniku Sulejowskim występuje 35 gatunków ryb, wyjątkowa rzadkość to minóg ukraiński i koza złotawa, które znajdują się na liście Czerwonej Księgi. Występuje tutaj 196 gatunków ptaków, w tym 146 lęgowych, stwierdzono obecność 5 gatunków gadów, 12 płazów i 39 gatunków ssaków, m.in. bobra, łosia, wilka i wydry. Na terenie Parku istnieją rezerваты przyrody, m.in. w miejscowościach Błogie i Meszcze, oraz pomniki przyrody nieożywionej – tzw. Groty Nagórzckie w pobliżu Nagórzyc.

Wokół Zbiornika położone są cztery gminy: Sulejów, Wolbórz, Mniszków i Tomaszów Mazowiecki. Pod względem atrakcyjności przyrodniczej dla potrzeb rekreacji i turystyki, ocenionej przez Łódzkie Towarzystwo Naukowe, tylko gmina Sulejów została uznana za atrakcyjną, uzyskując najwyższy współczynnik atrakcyjności, pozostałe uznano za średnio atrakcyjne. Wskaźnik bezrobocia we wszystkich gminach jest podobny i wynosi około 15–17% (gospodarstw rolnych w tych gminach było na początku 1999 r. około 6150).

Łączenie rekreacji i turystyki z rolnictwem, przy zachowaniu głównej funkcji rolnictwa, ma na ziemi piotrkowskiej głęboki sens i uzasadnienie. Wskutek rosnących trudności ekonomicznych, zwłaszcza wskutek upadku tzw. turystyki socjalnej, wzrasta zainteresowanie społeczeństwa rozwojem turystyki na terenach wiejskich. Fakt posiadania krewnych i znajomych na wsi przyczynia się często do zmniejszania kosztów wypoczynku, co już ma zasadnicze znaczenie dla dużej części społeczeństwa. Wiele osób łączy wypoczynek na wsi z pracą przy uprawie warzyw i produkcji sadowniczej, a nawet z rolnictwem w celach zarobkowych. To najważniejsze zewnętrzne przyczyny rozwoju turystyki na wsi. Główny czynnik wewnętrzny ze strony rolników to oczekiwanie od turystyki kompensacji niedostatecznych dochodów, a zatem polepszenia poziomu życia. Turystyka może zmieniać warunki życia i pracy ludności wiejskiej. Jej rozwój nie powoduje jednak przymusu rezygnacji z dotychczasowego sposobu użytkowania terenów rolnych. Konkurencyjność turystyki tkwi m.in. w skali zarobkowania. Stając się drugą dziedziną działalności części ludności wiejskiej, może przynieść wymierne efekty ekonomiczne, gospodarcze i społeczne, może też ożywić i zaktywizować teren, zwłaszcza w tak atrakcyjnej okolicy, jak wokół Zbiornika Sulejowskiego.

Utworzenie jednego miejsca pracy w turystyce wymaga zaledwie około 40% nakładów niezbędnych do powstania nowego miejsca pracy w przemyśle przetwórczym. Agroturystyka daje możliwości zatrudnienia dla różnych grup zawodowych środowisk wiejskich. Miejsce pracy i źródło dochodów uzyskuje rodzina rolnicza, ale w wyniku realizacji produktu turystycznego stymulowane jest także powstawanie ofert organizowania czasu wolnego dla odwiedzających i turystów, a to z kolei kreuje potrzebę zatrudnienia dalszych osób, najczęściej w handlu, usługach i rzemiośle. Wykorzystanie tych prawidłowości i mechanizmów oraz uwzględnienie walorów przyrodniczo-krajobrazowych wskazuje na ogromną szansę rozwoju agroturystyki wokół Zbiornika Sulejowskiego.

Turystyka na terenach wiejskich obejmuje te formy ruchu turystycznego, które mogą przynosić dochody – pod warunkiem, że organizowane są tak, żeby nie szkodzić środowisku i społeczności oraz umożliwiać kontakty społeczne między gośćmi i gospodarzami. Możliwości rozwoju tej formy turystyki

w wielu krajach Europy Zachodniej są obecnie w centrum zainteresowania zarówno władz, jak i badaczy. W niej dostrzega się istotny sposób na ożywienie gospodarcze i społeczne wsi znajdującej się w sytuacji kryzysowej. Prowadzone badania dowiodły, iż właśnie turystyka stwarza zupełnie nowe możliwości użytkowania przestrzeni wiejskiej i zabudowań rolniczych. Również w Polsce podejmowane są próby poszukiwania sposobów aktywizacji zaniedbanych i zacofanych gospodarczo terenów wiejskich.

W roku 1994 rozpoczęto badania, którymi objęto 7 gmin (Aleksandrów nad Pilicą, Lubochnię, Przedbórz, Ręczno, Rzeczycę, Sulejów, Tomaszów Maz.) oraz 37 miejscowości, w których objęto ankietami 233 mieszkańców i 63 pracowników urzędów gminnych, co stanowiło 50% ogółu pracowników tych urzędów.

Wymienione gminy znajdują się na terenie, gdzie głównymi atutami dla rozwoju turystyki są: duże zalesienie, rzeka Pilica i Zbiornik Sulejowski, a także bliskość miast przemysłowych. W planach przestrzennego zagospodarowania tych gmin rekreacja i turystyka stanowią jednak jedną z dalszych funkcji, oprócz gminy Sulejów, gdzie tuż za rolniczą, priorytetową funkcją jest turystyka i rekreacja, co ma wyraz w liczbie istniejących tam ośrodków wypoczynkowych.

Jak wynika z badań, zdecydowana większość respondentów (57% mieszkańców, 62% urzędników) jest zadowolona z obecności turystów. Pracownicy urzędów widzą korzyści materialne przede wszystkim dla mieszkańców (22,6% ankietowanych) i dla gminy (21,8%). Widzą także korzyści w możliwości poznawania innych ludzi (19,5%) oraz to, że w miejscowości jest ciekawiej (17,1%). Najważniejszą korzyścią, według mieszkańców wsi, z tytułu przyjazdu turystów jest to, iż w miejscowości jest ciekawiej, więcej jest ludzi i są to różni ludzie (27,2%), w dalszej kolejności dopiero widzą oni efekty dla gminy jako całości (17,5%). Jest również pewna grupa ludzi, która dostrzega także negatywne skutki rozwoju turystyki, chodzi tu przede wszystkim o zaśmiecanie przez turystów miejscowości. Głównie urzędnicy (22%) zauważają problem zanieczyszczenia środowiska przez turystów (spaliny, mycie samochodów w rzece, pozostawianie niedopalonych ognisk). Około 9% ankietowanych wyraża negatywną opinię na temat tego rozwoju – na skutek złego doświadczenia dotyczącego zachowania turystów. Jednak bilans strat wynikających z goszczenia turystów jest przeważnie mniejszy od korzyści. Warto ponadto podkreślić, że wymieniane lokalne inicjatywy związane z rozwojem agroturystyki to: sprzedaż działek, rozbudowa ośrodka sportu i rekreacji, wynajmowanie lotnisk, budowa wodociągów, dróg komunikacyjnych, projektowanie terenów rekreacyjnych, powstanie Sulejowskiego Parku Krajobrazowego itp.

Z ogółu przykładów, z których większość stanowiła rodzaj postulatu typu: wybudować basen, drogę, hotel, pola namiotowe, rozwijać infrastrukturę, na uwagę zasługują przedstawione przez urzędników takie propozycje, jak:

- uporządkować gospodarkę przestrzenną gminy, opracować szczegółowe plany dla miejscowości, by zapobiegać powstawaniu dzikich pól namiotowych,
- bardziej rygorystycznie przestrzegać uregulowań prawnych w dziedzinie ochrony środowiska w powiązaniu z prawem budowlanym i przepisami o działalności gospodarczej,
- zwiększać reklamę gminy, obiektów, wydawać więcej informatorów, folderów, ulotek.

Istotniejsze propozycje kierowane przez mieszkańców wsi do urzędów gmin to:

- 1) wykonanie bilansu możliwości obsłużenia turystów oraz kierowania ich do odpowiednich kwaterodawców,
- 2) wznowienie akcji „wczasy pod gruszą” – do prowadzenia takiej akcji upoważnić pracownika gminy,
- 3) gmina powinna bardziej zdecydowanie rozwiązywać sprawy dotyczące opuszczonych domostw i gospodarstw, które można sprzedawać lub wynajmować zainteresowanym turystom; za tę działalność powinien być odpowiedzialny konkretny urzędnik gminy,
- 4) gmina powinna częściej wychodzić z pomysłami do ludzi, którzy już prowadzą działalność turystyczną,
- 5) gmina powinna wzmocnić kontrole terenowe, by zapobiegać powstawaniu dzikich pól biwakowych, zaśmiecaniu i zanieczyszczeniu przez turystów.

Celem przeprowadzenia ankiet było zbadanie opinii stałych mieszkańców wsi oraz pracowników urzędów gminnych na temat oceny odczuć co do obecności turystów, a także zbadanie wiedzy i zainteresowań na temat aktualnie podejmowanych w terenie działań w zakresie rozwoju turystyki na tym obszarze.

Z danych zamieszczonych w tabelach 1 i 2 wynika, że z wyjątkiem roku 1995 dynamika wzrostu liczby osób korzystających z usług agroturystycznych wokół Zbiornika Sulejowskiego była wyższa od dynamiki wzrostu liczby gospodarstw agroturystycznych, co może świadczyć o korzystnej na ogół tendencji wykorzystania istniejącej bazy agroturystycznej w gospodarstwach. Można przypuszczać również, że turyści byli zadowoleni w większości z jakości oferowanych usług na uzgodnionym poziomie cen. Na podstawie dotychczasowego tempa rozwoju agroturystyki można stwierdzić, że proces ten wokół Zbiornika Sulejowskiego przebiega w zasadzie korzystnie, ale istnieją możliwości jego

intensyfikacji i wzrostu zainteresowania środowisk rolniczych tego typu działalnością. Może to bowiem mieć coraz większy wpływ na tworzenie miejsc pracy na tym obszarze, również w działalności związanej z turystyką, poza gospodarstwem rolniczym.

Tabela 1

Rozwój działalności agroturystycznej wokół Zbiornika Sulejowskiego

Lata	Gospodarstwa agroturystyczne		Osoby korzystające z usług agroturystycznych	
	liczba	dynamika wzrostu (%)	liczba	dynamika wzrostu (%)
1993	3	–	11	–
1994	6	200	29	264
1995	15	250	62	214
1996	18	120	88	142
1997	23	128	124	141
1998	30	130	168	135
1999	38	127	304	181

Źródło: Badania własne.

Tabela 2

Zartudnienie w działalności agroturystycznej wokół Zbiornika Sulejowskiego

Wyszczególnienie	Zatrudnienie w latach (osób)				
	1996	1997	1998	1999	2000*
Liczba zatrudnionych w:					
– gospodarstwach agroturystycznych	27	51	69	84	95
– w działalności paraturystycznej	18	25	34	42	47
Łączne zatrudnienie	55	76	103	126	142

Źródło: Obliczenia własne. * prognoza.

Ważne jest rozwijanie całej bazy towarzyszącej, to jest działalności pamiętkarskiej, folklorystycznej, a także wydłużonej działalności sklepów, poczty, banków, zakładów gastronomicznych, fryzjerskich, kosmetycznych, krawieckich, szewskich i innych punktów usługowych. Rozwój całej infrastruktury stwarza możliwości całorocznego wykorzystania bazy noclegowej. Dotyczy to turystyki weekendowej, dzięki której wzrost zatrudnienia może mieć charakter ciągły.

Literatura

- KMITA E., 1994: Agroturystyka jako szansa aktywizacji społeczno-gospodarczej środowisk wiejskich. Biuletyn CDiEwR „Zagadnienia doradztwa rolniczego”. Poznań, nr 2.
- WIATRAK A.P., 1994: Polityka wiejska – cele, zadania i sposoby jej realizacji. Biuletyn CDiEwR „Zagadnienia Doradztwa Rolniczego”. Poznań, nr 2.
- WNUK Z., OLACZEK R., 1995: *Ochrona przyrody w woj. piotrkowskim*. Zarząd Parków Krajobrazowych w Piotrkowie Trybunalskim.
- WOJCIECHOWSKA J., 1995: Znaczenie turystyki i działalności turystycznej dla mieszkańców wsi oraz władz samorządowych na przykładzie wsi nadpiliczyńskich Polski Środkowej. Katedra Geografii Miast i Turystyki Uniwersytetu Łódzkiego. Materiały konferencyjne z II Ogólnopolskiego Sympozjum Agroturystycznego „Agroturystyka – pierwsze doświadczenia i perspektywy”. CDiEwR, Kraków.

The region of preserved landscape around Sulejowski Basin – the opinions and chances for an employment in non-agricultural activities

Abstract

Very attractive areas of ecological benefits designated as having high tourism potential, such as the region of preserved landscape around Sulejowski Basin, offer a chance for development of rural areas.

In the course of the time it has become generally accepted knowledge that the future of these areas depends on some measures, for instance on construction of appropriate spatial policy or more intensive promotion of gminas and tourist services.

Besides, measures under consideration include development of whole infrastructure connected with tourism, namely shops network and catering expansion, providing tourist accommodation and service outlets or encouraging regional crafting.